

Правові позиції Верховного Суду

Кримінальна юрисдикція

ЩОДО ПРЕД'ЯВЛЕННЯ ЦИВІЛЬНОГО ПОЗОВУ ДО МОТОРНОГО (ТРАНСПОРТНОГО) СТРАХОВОГО БЮРО УКРАЇНИ У МЕЖАХ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ*

Вироком Франківського районного суду міста Львова від 28 лютого 2017 р. ОСОБА_6 визнано винним у вчиненні злочину, передбаченого ч. 1 ст. 286 Кримінального кодексу України (далі – КК України), та призначено покарання у виді штрафу у розмірі 200 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, що становить 3 400 грн, та на підставі ч. 3 ст. 53 КК України, з урахуванням майнового стану обвинуваченого, із розстрочкою виплати до 28 вересня 2017 р. без позбавлення права керування транспортними засобами.

Цивільний позов потерпілого ОСОБА_7 задоволено частково.

Стягнуто з Моторного (транспортного) страхового бюро України (далі – МТСБУ) на користь потерпілого ОСОБА_7 16 629 грн заподіяної матеріальної шкоди.

До Верховного Суду надійшла касаційна скарга представника цивільного відповідача (МТСБУ), який не погоджується з рішеннями судів першої та апеляційної інстанцій в частині стягнення коштів з МТСБУ на користь ОСОБА_7 і вважає, що такі рішення були ухвалені внаслідок порушення судами норм матеріального і процесуального права, невідповідності висновків судів фактичним обставинам справи.

На обґрунтування касаційної скарги представник цивільного відповідача зазначає, що всупереч вимогам ст. 36 Закону України “Про обов’язкове страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів” (далі – Закон) не було підстав для залучення МТСБУ до розгляду справи як співвідповідача, оскільки заява про виплату відшкодування всупереч ст. 35 Закону позивачем не подавалася, МТСБУ не порушило строку для виплати відшкодування, а отже, на час розгляду кримінальної справи спору між МТСБУ та ОСОБА_7 не було, а МТСБУ не порушувало прав позивача.

Велика Палата Верховного Суду звертає увагу на те, що цивільний позов у цьому кримінальному провадженні заявлено потерпілим від

* Витяг із постанови Великої Палати Верховного Суду від 19 червня 2019 р. у справі № 465/4621/16-к та окремої думки суддів Великої Палати Верховного Суду В. Британчука, М. Гриціва, О. Прокопенка, О. Ситнік, сформованій Л. Сидоровою.

кримінального правопорушення, передбаченого ч. 1 ст. 286 КК України, ОСОБА_7 до цивільного відповідача МТСБУ. Тому висновки про застосування норм права стосуватимуться тих правовідносин, які є предметом касаційного розгляду у межах цього кримінального провадження.

Відповідно до статей 55, 124 Конституції України права і свободи людини та громадянина захищаються судом; юрисдикція судів поширюється на будь-який юридичний спір та будь-яке кримінальне обвинувачення; законом може бути визначений обов'язковий досудовий порядок урегулювання спору.

Згідно з положеннями ч. 2 ст. 127 Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК України) шкода, завдана кримінальним правопорушенням або іншим суспільно небезпечним діянням, може бути стягнута судовим рішенням за результатами розгляду цивільного позову в кримінальному провадженні.

Відповідно до ч. 1 ст. 128 КПК України особа, якій кримінальним правопорушенням або іншим суспільно небезпечним діянням завдано майнової та (або) моральної шкоди, має право під час кримінального провадження до початку судового розгляду пред'явити цивільний позов до підозрюваного, обвинуваченого або до фізичної чи юридичної особи, яка за законом несе цивільну відповідальність за шкоду, завдану діяннями підозрюваного, обвинуваченого або неосудної особи, яка вчинила суспільно небезпечне діяння.

Стаття 62 КПК України передбачає, що цивільним відповідачем у кримінальному провадженні може бути фізична або юридична особа, яка в силу закону несе цивільну відповідальність за шкоду, завдану злочинними діями (бездіяльністю) підозрюваного, обвинуваченого або неосудної особи, яка вчинила суспільно небезпечне діяння, та до якої пред'явлено цивільний позов у порядку, встановленому цим Кодексом.

Правовий статус МТСБУ визначено в Законі. Так, за п. 39.1. ст. 39 Закону МТСБУ є єдиним об'єднанням страховиків, які здійснюють обов'язкове страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів за шкоду, заподіяну третім особам. Таке бюро є невідприємницькою (неприбутковою) організацією і здійснює свою діяльність відповідно до Закону, законодавства України та свого Статуту.

Відповідно до п. 22.1. ст. 22 Закону у разі настання події, яка є підставою для проведення регламентної виплати, МТСБУ у межах страхових сум, що були чинними на день настання такої події, відшкодовує у встановленому Законом порядку оцінену шкоду, заподіяну внаслідок дорожньо-транспортної пригоди (далі – ДТП) життю, здоров'ю, майну третьої особи.

Статтею 41 Закону передбачено також перелік випадків, у яких регламентні виплати здійснюються саме МТСБУ із коштів централізованих страхових резервних фондів чи фонду страхових гарантій.

Згідно з п. 41.1. ст. 41 Закону МТСБУ із коштів фонду захисту потерпілих відшкодовує шкоду на умовах, визначених Законом, у разі її заподіяння, зокрема, транспортним засобом, власник якого не застрахував свою цивільно-правову відповідальність, крім шкоди, заподіяної транспортному засобу, який не відповідає вимогам п. 1.7 ст. 1 Закону, та майну, яке було у такому транспортному засобі.

У справі, що розглядається, внаслідок вчинення кримінального правопорушення, передбаченого ч. 1 ст. 286 КК України, ОСОБА_6 було заподіяно шкоду здоров'ю потерпілого ОСОБА_7 у виді тілесних ушкоджень середньої тяжкості. Спричинення цих наслідків перебуває у причинному зв'язку із діями ОСОБА_6, а саме вчиненням ним ДТП, який не застрахував цивільно-правову відповідальність як власник транспортного засобу. Відповідно до п. 41.1. ст. 41 Закону саме МТСБУ відшкодовує шкоду потерпілому, оскільки шкода заподіяна транспортним засобом, власник якого (ОСОБА_6) не застрахував свою цивільно-правову відповідальність.

З метою гарантування правової визначеності щодо застосування інституту цивільного позову у кримінальному провадженні та з метою забезпечення єдності й сталості відповідної судової практики Велика Палата Верховного Суду вважає, що положення ч. 1 ст. 128 КПК України щодо можливості пред'явлення цивільного позову у кримінальному провадженні, зокрема, до фізичної чи юридичної особи, яка за законом несе цивільну відповідальність за завдану шкоду, треба розуміти як можливість пред'явлення зазначеного позову до будь-якої особи (фізичної або юридичної), яка за законом виконує обов'язок із відшкодування шкоди, завданої підозрюваним (обвинуваченим чи неосудною особою), як це має місце у випадку з МТСБУ у справі, що розглядається.

Тому в контексті ч. 1 ст. 128 КПК України юридичною особою, яка за законом несе цивільну відповідальність за шкоду, завдану діями підозрюваного, обвинуваченого чи неосудної особи, може бути МТСБУ у випадках, передбачених ст. 41 Закону.

Адже МТСБУ є такою юридичною особою, яка за законом несе цивільну відповідальність перед особою, якій кримінальним правопорушенням або іншим суспільно небезпечним діянням завдано майнової та (або) моральної шкоди і яка має право під час кримінального провадження до початку судового розгляду пред'явити до неї цивільний позов.

Залучення МТСБУ як цивільного відповідача узгоджується зі статтями 62, 128 КПК України. Крім цього, таке тлумачення відповідає положенням статей 47, 48 Цивільного процесуального кодексу України, за якими здатністю особисто здійснювати цивільні процесуальні права та виконувати свої обов'язки в суді (цивільною процесуальною дієздатністю), так само як і можливістю бути позивачем та відповідачем у суді, наділені юридичні особи.

Таким чином, Велика Палата Верховного Суду доходить висновку, що цивільний позов може бути пред'явлено в межах кримінального провадження до МТСБУ як до цивільного відповідача, оскільки його зобов'язання впливають із положень Закону.

ОКРЕМА ДУМКА
СУДДІВ ВЕЛИКОЇ ПАЛАТИ ВЕРХОВНОГО СУДУ
В. БРИТАНЧУКА, М. ГРИЦІВА, О. ПРОКОПЕНКА, О. СИТНІК

(Витяг)

Судді В. Британчук, М. Гриців, О. Прокопенко, О. Ситнік не згодні зі зробленим у межах цього кримінального провадження висновком щодо застосування норми права – ч. 1 ст. 128 КПК України, у частині можливості пред'явлення потерпілим цивільного позову у кримінальному провадженні за ст. 286 КК України до МТСБУ як юридичної особи, який вважаємо помилковим з огляду на таке.

Положеннями ч. 1 ст. 128 КПК України передбачено можливість пред'явлення цивільного позову у кримінальному провадженні особою, якій кримінальним правопорушенням або іншим суспільно небезпечним діянням завдано майнової та (або) моральної шкоди, зокрема, до фізичної чи юридичної особи, яка за законом несе цивільну відповідальність за шкоду, завдану діяннями підозрюваного, обвинуваченого або неосудної особи, яка вчинила суспільно небезпечне діяння.

За змістом Закону МТСБУ не є юридичною особою, яка несе цивільну відповідальність за шкоду, завдану діяннями підозрюваного, обвинуваченого або неосудної особи, яка вчинила суспільно небезпечне діяння.

Так, згідно з п. 1.2 ст. 1, статтями 4, 5 Закону МТСБУ лише у визначених законом випадках виступає суб'єктом страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів, що не тотожно поняттю суб'єкта, який несе таку відповідальність.